

*Araştırma Makalesi / Research Article***BİLSEM Tarih Öğretmenlerinin Atölye Hazırlama Deneyimleri****Workshop Preparation Experiences of BİLSEM History Teachers**Osman AKHAN ¹ & Sedat ALTAŞ ²**Geliş/Received:** 02.05.2021**Kabul/Accepted:** 18.06.2021**Öz**

Bu araştırmanın amacı, BİLSEM (Bilim Sanat Merkezi)'de görev yapan tarih öğretmenlerinin atölye hazırlama deneyimlerini incelemektir. Bu doğrultuda çalışma 2020-2021 eğitim öğretim döneminde, Türkiye'nin çeşitli illerindeki Bilim Sanat Merkezlerinde görev yapan ve atölye deneyimi olan 16 tarih öğretmeni ile yürütülmüştür. Bu çalışmada, betimsel model benimsenmiştir. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yardımı ile toplanmıştır. Hazırlanan açık uçlu sorular "Google Form" aracılığıyla soru formuna aktarılmış ve ardından gerekli izinler alınarak tarih öğretmenlerine telefon (WhatsApp hizmeti) ile ulaşılarak soruları yanıtlamaları istenmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarını genel olarak değerlendirmek gerekirse, çalışma grubundaki tarih öğretmenlerinin, atölyelerini öğrenci gelişiminin uygunluğuna ve atölye programının uygulanabilirliğine bakarak oluşturdukları, BİLSEM tarafından kendilerine fiziksel açıdan yeterli atölye imkânlarının sunulmamasından rahatsızlık duydukları ve atölye hazırlama ve uygulama motivasyonuna sahip olmakla birlikte bu konuda uygun koşulların sağlanması ve mesleki olarak kendilerini geliştirmeleri gerekliliğini ifade ettiklerini söylemek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Atölye, BİLSEM, deneyim, öğretmen, tarih

Abstract

The aim of this research is to examine the workshop preparation experiences of history teachers working at BİLSEM (Science and Art Centers). In this perspective, the present study was conducted with 16 history teachers with workshop experience serving in Science and Art Centers in various provinces of Turkey in the 2020-2021 academic year. The descriptive model was adopted in this study. The research data were collected with the help of semi-structured open-ended questions prepared by the researchers. The open-ended questions prepared were transferred to the question form via the "Google Form", and then, after obtaining the necessary permissions, history teachers were contacted by phone (WhatsApp service) to answer the questions. The data obtained from the research were analyzed with descriptive analysis. When the results of the research were evaluated in general, it was observed that the history teachers in the sample created their workshops by looking at the appropriateness of the student development and the applicability of the workshop program; they were uncomfortable with the fact that BİLSEM did not offer them physically adequate workshop facilities and although they had the motivation to

¹ Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Antalya/Türkiye, e-posta: osmanakhan@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6532-7985>

² Tarih Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Antalya Bilim ve Sanat Merkezi, Antalya/Türkiye, e-posta: sedataltas_35@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5863-8707>

Önerilen Atıf / Suggested Citation:

Akhan, O. & Altaş, S. (2021). Bilssem Tarih Öğretmenlerinin Atölye Hazırlama Deneyimleri. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 146-160.

prepare and implement workshops, they expressed the necessity of providing suitable conditions in this regard and improving themselves professionally.

Keywords: *Workshop, BİLSEM, experience, teacher, history.*

1. GİRİŞ

Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM), özel yeteneklilerin, yaratıcı düşünme becerisine sahip, sorgulayan, çevresini anlayabilen, sorunların farkında olan, bunlara çözümler üreten bireyler olarak yetişmelerine katkı sunacak bir program esasına göre eğitim veren merkezlerdir. Temelinde özel yetenekli öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirerek, karşılaştıkları sorunlara karşı gerekli araçları sağlamak ve toplum için iyi bir gelecek inşa etme anlayışı yatmaktadır. İşte bu nedenle BİLSEM’de temel derslerin dışında bu dersleri destekleyecek, multidisipliner bir yaklaşımla özel yetenekli öğrencilerin gelişimine katkı sağlayabilecek atölyeler oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu atölyelerde konu olan derslerden biriside tarih dersleridir. Günümüzde meydana gelen olayların tarihsel kökenlerini iyi tahlil ederek geleceğin inşasına önemli katkı sağlaması beklenen özel yetenekli bireylere sunulacak tarih eğitiminin farklı içerik ve etkinliklerle desteklenmesi oldukça önemlidir.

Günümüzde eğitim bireylere bilgi ve beceri kazandırmaktan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Günümüz eğitim anlayışı, toplumun yaşamasını ve kalkınmasını devam ettirebilecek düzeyde ve nitelikte değer üretmek, var olan değerlerin dağılmasını önlemek, yeni ve eski değerleri bağdaştırmak sorumluluğu da taşır (Koşan, 2003). Bu sorumluluk bilincinin en üst düzeyde kazandırılabilmesi bireylerin yaratıcılık ve üretkenlik becerisi yüksek olan özel yetenekli bireyler olduğu düşünülürse, bu bireylerin sahip oldukları özel yetenek ve becerileri geliştirmesine ve kullanabilmesine fırsat sağlayan bir eğitim anlayışını ortaya koymak ve bu bireylerin çevreleriyle uyumlu bir yaşam sürmesine olanak sağlamak olmalıdır (Ünal ve Er, 2015).

Ülkemizde hali hazırda ilk ve ortaöğretim düzeyindeki özel yeteneklilerin eğitimi devlet tarafından; Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) adı verilen kurumlar aracılığıyla yürütülmektedir. BİLSEM’ler 1993 yılında “Ek Ders Uygulama Okulu” olarak örgütlenmiş daha sonra ise Bilim ve Sanat Merkezi adıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Denizli ve Bayburt olmak üzere beş ilde, pilot proje olarak hayata geçirilmiştir (Dönmez, 2004). BİLSEM’ler ülkemizde özel yetenekli çocukların zenginleştirilmiş ve farklılaştırılmış eğitim aldıkları ve bu şekilde yeteneklerini geliştirecekleri bir program niteliği taşımaktadır (Akhan ve Altaş, 2020). Bu merkezlere gelen özel yetenekli çocuklar, bir taraftan akranlarıyla birlikte örgün eğitim kurumlarında zorunlu eğitimlerine devam ederken diğer taraftan sahip oldukları özel yetenek alanına uygun bir şekilde BİLSEM’de eğitimlerini sürdürmektedirler. Böylece bu özel yetenekli çocuklar; örgün eğitim sürecinde temel eğitim ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılarken, BİLSEM’ler vasıtasıyla da özel yeteneklerini geliştirme ve uzmanlaşma imkânına kavuşmaktadırlar (Dümenci, Gürsoy ve Aral, 2016).

Türk tarihine bakıldığında üstün yetenekliler üzerine Osmanlı Devleti zamanındaki okullardan Enderun Mektebini görmekteyiz. Enderun, altı yüz yıllık bir devletin mülki, askeri, bürokratik, bilim ve sanat kadrolarını yetiştirmiştir. Ayrıca bugünkü Amerikan eğitim sistemine de kaynaklık teşkil etmiştir (Dönmez, 2004: 70; Baykoç, 2014: 79). Enderun dışındaki eğitim kurumları ve eğitim sistemi çağın gerisindeydi ve değiştirilmesi gerekiyordu. Bu açıdan Atatürk döneminde her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yenilikler yapıldı. 3 Mart 1924 tarihli Tevhidi Tedrisat Kanunu eğitim alanındaki ilk radikal yasaydı ve tüm eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı’nın bünyesine veriyordu. Bu kanunla eğitimde birlik sağlandı (Akyüz, 1999). Bu çerçevede; Cumhuriyet’in başlangıcından itibaren Türkiye’de eğitimin temel amacı milli

bilinci aşımak, vatandaşlığı ve vatanseverliği teşvik etmek, olmuştur (Kaplan, 1999). Tarih dersleri de bu amaçtan en fazla etkilenen ders olarak karşımıza çıkmaktadır ve Türkiye’de tarih dersleri vatandaş ve yurtsever yetiştirme sürecini kolaylaştırmak amacıyla kullanılmışlardır (Aktekin, 2009).

Son yıllarda tarih eğitiminde ciddi bir değişim yaşanmaktadır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2007 yılında hazırlanan Tarih Öğretim Programı, 2008 yılından itibaren uygulamaya konmuştur. Öğretim Programı’nda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak “öğrenci merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine imkân sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmıştır” (MEB, 2007). 2018 yılında öğretim programları yenilenmeye başlanmıştır. Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu doğrultuda çağın gereklerine uygun olacak şekilde tarih dersi öğretim programı da yenilenmiştir (MEB 2018).

BİLSEM’lerde eğitime devam eden özel yetenekliler için uygulanacak tarih programına bakıldığında bu öğrencilerin; araştırma becerisine sahip, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilen, bilimsel okuryazarlık becerisi gelişmiş, yeni teknolojiler ve projeler üretebilen, bilimsel süreç becerilerini kullanabilen, eleştirel düşünebilen, yaratıcı, yansıtıcı ve araştırmacı, tarihsel empati kurabilen bireyler olarak yetişmelerine yönelik olarak hazırlanmalarının amaçlandığı görülmektedir (MEB, 2019). Bu bakımdan tarih dersi özel yetenekli çocuklarda var olduğu bilinen farklı türde beceri, yetenek ve zekânın bu çocukların potansiyellerini geliştirerek hem kendilerine hem de tüm insanlığa katkı sunmalarına aracılık eden önemli bir noktayı teşkil etmektedir. Dolayısıyla tarih eğitimi, özel yetenekli çocukların bireysel özelliklerine uygun seçenekler sunabilmeli, alternatifler oluşturabilmeli ve sahip oldukları kapasiteleri üst düzey becerilere dönüştürme konusunda onlara yol gösterebilmelidir. Bu noktada dersin zenginleştirilmiş içeriğinin disiplinler arası bir yaklaşım esas alınıp bireysel yeteneklerine uygun ürün çıkarmaya odaklı atölyelerde sunulması büyük önem arz etmektedir.

Alan yazına bakıldığında BİLSEM öğretmenlerinin eğitim uygulamalarına ilişkin bazı araştırmalara rastlamak mümkündür. Örneğin Kuzu ve Şenol (2012) Bilim ve Sanat Merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada “Üstün yetenek eğitimi” bilincinin oluşturulmasının önemli bir ihtiyaç olduğu ve Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler ve BİLSEM işbirliği ile üstün yeteneklilere yönelik kalıcı eğitim programlarının geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Karakaya ve arkadaşları (2018) ise fen bilimleri öğretmenlerinin STEM (Science, Technology, Engineering ve Math (Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik)) bilincinin incelendiği çalışmada; BİLSEM’lerde dersliklerin yetersizliği ve kaynak-materyal eksikliği gibi sorunların yaşandığı sonucuna ulaşmışlardır. İlik (2019) ise üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde görev yapan öğretmenlerin BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı) hazırlamaya uygulamaya ve izlemeye yönelik görüşlerini araştırdığı çalışmasında; öğretmenlerin BEP kullanmadıkları sonucunu ortaya koymuştur. Bozan ve Savi Çakar (2020)’ın BİLSEM’de görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin ortaya koyulmasının amaçlandığı çalışmada; eğitsel anlamda, çalıştıkları merkezde araç-gereç ve materyal eksikliği yaşadıkları, merkezlerin fiziki donanım olarak yetersiz olduğu görüşünde oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Akhan ve Altaş (2020) da BİLSEM sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik olarak yaptıkları çalışmada öğretmenlerin, BİLSEM idaresi tarafından yeterli destek görmedikleri, BİLSEM’lerin işleyişiyle ilgili olarak; fiziksel imkân ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi, üniversitelerle bağlantının daha çok artması gerektiği görüşünü paylaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Akhan ve Altaş (2021)’da BİLSEM tarih öğretmenlerinin çalışma koşullarına yönelik yaptıkları araştırmada,

öğretmenlerin tarih dersine gereken önemin verilmemesinden kaynaklı sorunlar yaşadıklarını ve çalışma koşulları adına fiziksel imkân ve teknolojik altyapının iyileştirilmesini istediklerini ortaya koymuşlardır.

Yukarıda görüldüğü üzere, BİLSEM’lerde görev yapan öğretmenlerin eğitim uygulamalarına yönelik araştırmalar mevcuttur. Buna karşın BİLSEM’de görev yapan öğretmenlerin atölye deneyimi ve tarih öğretmenlerinin atölye uygulamalarına yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan BİLSEM’lerde görev yapan tarih öğretmenlerinin atölye deneyimlerinin belirlenmesi amaçlanan bu araştırmanın literatüre katkı sunması beklenmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, “var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan” (Karasar, 2006) betimsel modelde tasarlanan bir araştırmadır. Karasar’a (2006) göre “Betimsel çalışmalar, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesneyi, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası göstermez”.

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmada, 2020-2021 eğitim öğretim döneminde, Türkiye’nin çeşitli illerindeki Bilim Sanat Merkezleri’nde görev yapan 72 tarih öğretmenine ulaşılmış, atölye deneyimi olan 7’si kadın, 9’u erkek toplam 16 tarih öğretmeni çalışma grubu olarak kabul edilmiştir. Çalışma grubu belirlenirken ölçüt örneklem kullanılmıştır. “Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Sözü edilen ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada tarih öğretmenlerinin atölye deneyimleri olması ölçüt olarak belirlenmiştir.

Çalışma grubuna ait bazı özellikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Bazı Özellikler

Çalışma Grubuna Ait Bazı Özellikler		N
Cinsiyet	Kadın	7
	Erkek	9
Eğitim Durumu	Lisans	4
	Yüksek Lisans	12
	Doktora	-
Kıdem Yılı	1-7	-
	8-15	6
	16-23	4
	24+	6
BİLSEM Kıdem Yılı	1-3	3
	4-6	11
	7-9	1
	11+	1

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yardımı ile toplanmıştır. Hazırlanan açık uçlu sorular “Google Form” aracılığıyla soru formuna aktarılmış ve ardından tarih öğretmenlerine telefon (WhatsApp hizmeti) ile ulaşılarak soruları yanıtlamaları istenmiştir. Sorularda genel olarak, tarih öğretmenlerinin atölye planı hazırlarken dikkat ettikleri hususlar, atölye hazırlama ve uygulama sürecindeki sorunları ve beklentilerine yönelik sorular sorulmuştur.

Araştırmadan elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmaktadır. Ayrıca betimsel analizde veriler temalara göre düzenlenebileceği gibi, gözlem ve görüşme süreçlerinde kullanılan soru veya boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada verilerin çözümlenmesinde güvenilirlik için Miles ve Huberman’ın (1994) $R(\text{Güvenirlik}) = \frac{Na (\text{Görüş Birliği})}{Na (\text{Görüş Birliği}) + Nd (\text{Görüş Ayrılığı})} \times 100$ formülü kullanılarak yapılan hesaplama göre güvenilirlik %93 bulunmuş ve araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Ayrıca bulgular öğretmenlerin görüşlerinden (KÖ, 1: 1. Kadın öğretmen, EÖ, 2: 2. Erkek Öğretmen şeklinde) doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın amacı doğrultusunda çalışma grubundaki tarih öğretmenlerine sorulan sorulara verdikleri cevaplar önceden belirlenen temalara göre özetlenerek tablolar halinde sunulmuştur.

3.1. BİLSEM Tarih Öğretmenlerinin Atölye Planı Hazırlarken Dikkat Ettikleri Hususlar Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki tarih öğretmenlerine ilk olarak atölye planı hazırlarken dikkat ettikleri hususların neler olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Atölye Planı Hazırlarken Dikkat Ettiği Hususlar

Görüşler	f
Öğrenci gelişimine uygun olup-olmadığı	8
Öğrenci seviyesi	6
Gündelik yaşamla ilişkisi	4
Fiziksel imkânlar	3
Kazanımlar	3
Öğrenci sayısı	2
Uygulama mekânı	2
Atölye süreleri	2
Ürün çıkması	2
Kaynaklara ulaşım kolaylığı	1
Ön öğrenmeler	1
Uygulanabilirlik	1

Tablo 2 incelendiğinde BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölye planı hazırlarken dikkat ettiği hususlar hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin, atölye planları için öğrenci gelişimine ve seviyesine uygunluğu, gündelik yaşamla ilişkisi konularını ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin ayrıca fiziki imkânları, kazanımları, öğrenci sayısı, mekân ve

atölye süresini de atölye planı hazırlarken göz önünde bulundurdıkları söylenebilir. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Öğrenci gelişimine uygun olup olmadığını, gündelik yaşamla ilişkini, özgünlüğünü...” (EÖ, 1).

“Öğrencinin seviyesine uygunluğu, öğrencinin dikkatini çekmesi, gündelik hayatla bağlantı kurmasını.” (EÖ, 4).

“Okulumuzun imkân ve şartlarını öğrencilerimizin yapabilirlik durumları çok önemli.” (KÖ, 8).

“Öğrencinin yaş grubuna hitap edecek şekilde planlanmış olmasına, kaynaklara ulaşım kolaylığı sağlanmasına, öğrenci sayısının çalışma sürecine dahil edilebilecek nicelikte olmasına, öğrencilerin ilgi ve konsantrasyonunu canlı tutacak şekilde yapılandırılmış olmasına dikkat çekerim.” (EÖ, 7).

“Öğrencinin ilgisine, ürün çıkıp çıkmamasına ...” (EÖ, 16).

3.2. BİLSEM Tarih Öğretmenlerinin Atölye Hazırlama Sürecindeki Sorunları / Beklentileri Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki tarih öğretmenlerine atölye hazırlama sürecinde yaşadıkları sorunların ve beklentilerinin neler olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 3’de gösterilmiştir:

Tablo 3. Öğretmenlerin Atölye Hazırlama Sürecindeki Sorunları / Beklentileri

Temalar	Görüşler	f
Sorunlar	Malzeme eksikliği	5
	Örnek atölye sayısının az olması	3
	Öğrenci sayısının fazlalığı	3
	Zaman	2
	Maddi imkânlar	2
	Öğrencinin motivasyonunun düşük olması	2
	Planlama güçlüğü	1
	Katılımcı grupların zamanlama sorunu	1
Beklentiler	Fiziksel imkânların sağlanması	6
	Kaynaklara erişim imkânı sağlanması	2
	Örnek atölye planının eklenmesi	2
	Etkinliklere erişim kolaylığı	2
	Tarih dersinin önemszenmesi	1
	Sınıf öğrenci sayısının uygun olması	1
	Akıl ve zekâ oyunları dersinin olması	1
	Öğrencinin sürece aktif katılım sağlanması	1

Tablo 3 incelendiğinde BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölye hazırlama sürecindeki sorunları / beklentileri değerlendirildiğinde tarih öğretmenlerinin sorunlarının daha çok fiziksel koşullar (malzeme, atölye, sayı fazlalığı, maddi imkânlar gibi) üzerine olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin beklentilerinin ise bu sorunları gidermeye yönelik istekler olduğu görülmüştür. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“BİLSEM’lere yönelik örnek sayısının az olması, atölye miktarı artırılabilir, etkinlikler bir havuzda birleştirilerek paylaşılabilir.” (KÖ, 3).

“Sınıfımın küçüklüğü, ayrı bir atölye alanının olmaması, kendime ait bir atölye sınıfı istemekteyim.” (KÖ, 8).

“Gruplar saat olarak pek uyuşmuyor. Hafta sonları yoğunluk artıyor. Her BİLSEM’de mutlaka akıl ve zekâ oyunları dersliği bulunması gerektiğini düşünüyorum.” (EÖ, 10).

“Malzeme sorunu, etkinliklerin yetersizliği...” (EÖ, 14).

“Malzeme eksigi çok, beklentim ekonomik rahatlığın olması.” (EÖ, 16).

3.3. BİLSEM Tarih Öğretmenlerinin Atölyelerini Uygularken İzledikleri Yol Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki tarih öğretmenlerine atölyelerini uygularken nasıl bir yol izledikleri sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 4’de gösterilmiştir:

Tablo 4. Öğretmenlerin Atölye Uygularken İzledikleri Yol Hakkındaki Görüşleri

Görüşler	f
Atölye planına uymaya çalışırım	8
Öğrenciyi özgür bırakırım	6
Birinci elden kaynaklarla planı yürütürüm	4
Rekabetçiliği yaratabileceğim oyunlar düzenlerim	4
Atölye sonrasında ürün ortaya çıkmasını isterim	3
Önceden hazırlanmış atölye örneklerini incelerim	3
Öğrenciye oyun kurallarını anlatırım	2
Akademik çalışmalardan yararlanmaya çalışırım	2
Yeni öğretim yöntem ve teknikleri denerim	2
Öğrencinin aktif katılımını sağlarım	2

Tablo 4 incelendiğinde, BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölyelerini uygularken izledikleri yol hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin fiziksel sorunlara rağmen atölyelerinde planlarını uygulayabilmek adına gayet içinde olduklarını ve öğrencilerinin ilgi, istek ve katılımlarını arttırmaya dönük bir yol izlediklerini söylemek mümkündür. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Bir atölye planı oluştururum. Planı uygularken bütün öğrencilerin sürece dahil olmasına gayret gösteririm.” (EÖ, 1).

“Hazırladığım plan doğrultusunda devam ederim.” (KÖ, 3).

“Oyun kurallarını anlatmak, oyunu pekiştirmek için turnuvalar düzenleme. Bu sayede öğrencilerin eksiklerini giderme.” (EÖ, 5).

“Önceden hazırlanmış atölye örneklerini incelerim. Konuyla ilgili ana kaynaklara ulaşmaya çalışırım. Konu hakkındaki akademik düzeyde yapılmış çalışmalardan yararlanmaya çalışırım, konunun pekişmesini sağlayacak yeni öğretim

yöntemlerini araştırarak; video, animasyon, film, belgesel gibi örnekler bulmaya çalışırım. Uyarınları çoğaltarak dersin zenginleşmesini sağlamaya çalışırım.” (EÖ, 6).

“Başka atölyelerin nasıl yapıldığını öğrenirim. Kaynakları takip ederim.” (KÖ, 15).

3.4. BİLSEM Tarih Öğretmenlerinin Atölye Uygulama Sürecindeki Sorunları / Beklentileri Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki tarih öğretmenlerine atölye uygulama sürecinde yaşadıkları sorunların ve beklentilerinin neler olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 5’de gösterilmiştir:

Tablo 5. Öğretmenlerin Atölye Uygulama Sürecindeki Sorunları/Beklentileri

Temalar	Görüşler	f
Sorunlar	Öğrenci sayısı	7
	Uygulama mekânı	5
	Fiziksel imkânlar	3
	Malzeme	3
	Maddi imkânlar	3
	Öğrenci motivasyonu	3
	Zaman	3
Beklentiler	Öğrenci öz bilincinin yüksek olması	4
	Atölye saatlerinin değişikliği	3
	Örnek atölye planının olması	2
	Derse verilen değer artması	2
	Öğrencilerin hedeften haberdar edilebilmesi	2
	İdare desteğinin olması	2
	Farklı öğretim yöntem-tekniğlerinin uygulanması	1
	Akıllı oyunları çeşitleri artırılması	1

Tablo 5 incelendiğinde BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölye uygulama sürecindeki sorunları/beklentileri hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin atölye hazırlama sürecinde ifade edilen sorunlara benzer sorunlar ifade ettikleri, atölye uygulama aşamasında yine kurumsal olanaksızlıklardan kaynaklanan sorunları söyledikleri görülmüştür. Öğretmenlerin beklentilerinin de yine sorunları gidermeye yönelik istekler olduğunu söyleyebiliriz. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Atölyelerde malzeme bulmakta zorlanıyoruz. Maddi sıkıntılar yaşıyoruz. Bazen de konuya uygun kaynak bulmak zor oluyor.” (KÖ, 3).

“Yönetimin destek vermesi ve elbette fen bilimlerinin gölgesinde. Kalan tarih branşının öneminin anlaşılması.” (KÖ, 9).

“En büyük sorun öğrenci katılımının yetersiz olması. Sonra uygun ortamın sağlanamaması.” (EÖ, 14).

Öğrencinin atölye devam ederken çalışma potansiyeli düşüyor. Devam sorunu yaşıyoruz. Okul-BİLSEM yoğunluğu öğrenciyi atölyeden koparıyor. “(EÖ, 16).

3.5. BİLSEM Tarih Öğretmenlerinin Atölyelerini Değerlendirirken İzledikleri Yol Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki tarih öğretmenlerine atölyelerini değerlendirirken nasıl bir yol izledikleri sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 6’da gösterilmiştir:

Tablo 6. Öğretmenlerin Atölye Değerlendirirken İzledikleri Yol Hakkındaki Görüşleri

Görüşler	f
Somut bir ürün ortaya çıkarma	7
Öğrencilerin üretken olması	5
Akran değerlendirme formu	4
Atölye içeriğine uygun değerlendirme formu	4
Motivasyonu arttırma	3
Öz değerlendirme formları hazırlama	3
Öğrencilerin beklentilerine yönelik form hazırlama	2
Öğrencilerin devamlılığını sağlama	2
Portfolyo	2
Performans değerlendirme kriteri kullanma	2
Öğrenci ve velinin memnuniyetini sağlama	1
Öğrencilerin sorunlarına yönelik form oluşturma	1

Tablo 6 incelendiğinde BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölyelerini değerlendirirken izledikleri yol hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin öğrenci çalışmalarını ürün almaya yönelik değerlendirdiklerini kısacası öğretmenlerin çağdaş değerlendirme yaklaşımlarına uygun olarak atölyelerini sonuçlandırdıklarını söylemek mümkündür. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Atölye içeriğine göre değişiyor ancak genellikle öz değerlendirme, akran değerlendirme ya da atölye içeriğine uygun soruların olduğu soru formu olabiliyor.” (EÖ, 1).

“BİLSEM’lerde kullanılan atölye değerlendirme kriterlerini kullanırım.” (KÖ, 3).

“Önceden hazırlanmış ölçekler kullanırım, bunlar içerisinde öznel (öz değerlendirme) ya da nesnel (akran/ grup/ürün değerlendirme) soruları içerir. Öğrencilerin memnuniyet düzeyini ve beklentilerini duymak isterim.” (EÖ, 6).

“Meydana çıkardığımız ürünleri değerlendiriyoruz. Ancak öğrencinin öğrenme süreci çok daha önemli bu ürünleri meydana getirirken.” (KÖ, 8).

“Öğrencilerimi ulusal yarışmalara katarım. Proje yarışmalarına katılırız.” (KÖ,15).

3.6. BİLSEM Tarih Öğretmenlerinin Atölye Değerlendirme Sürecindeki Sorunları/Beklentileri Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki tarih öğretmenlerine atölye değerlendirme sürecinde yaşadıkları sorunların ve beklentilerinin neler olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7. Öğretmenlerin Atölye Değerlendirme Sürecindeki Sorunları/Beklentileri

Temalar	Görüşler	f
Sorunlar	Uygun değerlendirme kriteri bulanamayabiliyor	6
	Öğrencinin ürün çıkarmak istememesi	5
	Küçük yaş gruplarıyla çalışma	4
	Ekonomik sıkıntılar	2
	Atölye ürün çıktılarının az olması	2
Beklentiler	Standart değerlendirme kriteri oluşturulması	6
	Somut ürünlerin ortaya konması	3
	Zengin eğitim ortamı sağlanması	2
	BİLSEM dışı ortamlarda yapılan araştırma etkinliklerinin olması	2
	Öğrenci memnuniyetinin yükselmesi	1
	Yeni atölyelere isteğin artması	1
	Atölye çıktılarına uygun yarışmalara katılım sağlanması	1

Tablo 7 incelendiğinde BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölye değerlendirme sürecindeki sorunları/beklentileri hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin uygun değerlendirme kriteri olmamasını ve öğrencilerin ürün çıkarmak istememesinden kaynaklı sorunları dile getirdikleri görülmüştür. Öğretmenler beklentilerinde ise yine mevcut sorunlarını çözmeye yönelik olarak öncelikle standart değerlendirme kriteri oluşturulma beklentilerini ifade etmişlerdir. Farklı olarak çalışma grubunu oluşturan tarih öğretmenlerinden 6 öğretmenin atölye değerlendirme süreçlerine yönelik olarak sorununun olmadığı, 2 öğretmenin ise herhangi bir beklentisinin olmadığı şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Değerlendirmeye yönelik bir sorunum yok.” (KÖ, 3).

“Küçük yaş grupları ile çalışmamdan dolayı değerlendirme basamağına yeterli önem verilmemektedir.” (EÖ, 6).

“Atölyede ürün çıkmazsa değerlendirme zor.” (KÖ, 13).

“Not olmadığı için değerlendirme süreci öğrencinin insafına kalıyor.” (EÖ, 14).

“Atölye sonunda değerlendirilecek bir ürün yoksa sorun oluyor tabii.” (EÖ, 16).

3.7. BİLSEM Tarih Öğretmenlerinin Atölye Hazırlama Sürecinde Mesleki Gelişimlerini Arttırmak İçin İzledikleri Yol Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki tarih öğretmenlerine atölye hazırlama sürecinde mesleki gelişimleri arttırmak için nasıl bir yol izledikleri sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 8’de gösterilmiştir:

Tablo 8. Öğretmenlerin Atölye Hazırlama Sürecinde Mesleki Gelişimlerini Arttırmak İçin İzledikleri Yollar

Görüşler	f
Hizmet içi eğitimlere katılıyorum	5
Atölye dersine uygun güncel sosyal medya erişimlerine ulaşırım	3
Farklı atölye çalışmalarını incelerim	3

Güncel yayınları takip ederim	3
Akademisyenlerle etkileşim içinde olurum	2
Yerli ve yabancı kaynaklardan okuma yaparım	2
Online tarih eğitim platformlarını takip ederim	2
BİLSEM merkezi çalışmalarında sorumluluk alırım	2
Çağdaş becerilere uygun atölyeler hazırlamaya dikkat ederim	2
Multidisipliner çalışırım	2

Tablo 8 incelendiğinde BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölye hazırlama sürecinde mesleki gelişimlerini geliştirebilmek için izledikleri yol hakkında görüşleri değerlendirildiğinde öncelikle 4 öğretmenin atölye hazırlama sürecinde mesleki gelişimlerini geliştirmek adına izledikleri yollar hakkında görüş belirtmedikleri görülmüştür. Diğer tarih öğretmenlerinin mesleki gelişimlerini geliştirebilmek adına hizmet içi eğitimlere katıldıkları, sosyal medyayı ve güncel yayınları takip ettikleri, farklı atölyeleri inceledikleri söylenebilir. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Sürekli hizmet içi eğitimlere katılmaya çalışıyorum. BİLSEM çalışmalarında sorumluluk almaya gayret gösteriyorum. Diğer disiplinlerle iş birliği yapmaya çalışıyorum.” (EÖ, 1).

“Açılacak atölyenin gerçekten bir eğitim ihtiyaca hizmet etmesi öğrenciye maksimum seviyede fayda sağlaması gerekir. O nedenle atölyeye dair uzun bir araştırma yürütür, varsa konunun uzmanı akademisyenlerle iletişime geçerim. Atölyenin aynısı veya benzeri farklı kurumlarda varsa yapılan çalışmaları incelerim. Yerli ve yabancı kaynaklardan okumalar yaparım.” (KÖ, 3).

“21. Yüzyıl becerileri öğrenmeye ve bunları uygulamaya çalışıyorum. Üniversitelerin online eğitimlerini takip etmenin yanında; Tasarım Odaklı Düşünme Becerileri, Yenilikçi Yaklaşımlar gibi eğitim faaliyetlerine katılıyorum ve arkadaşlarımı teşvik ediyorum. Hizmet içi eğitimlerden uygun olanları seçerek sertifika almaya çalışıyorum. Tarih alanında bütçem elverdiğince prestij kitaplar edinerek derslerimde/atölyemde kullanmaya çalışıyorum. Denemeye, yapmaya çalışıyorum. Doktora programına katılma hayalimi canlı tutmaya çalışıyorum.” (EÖ, 6).

“Gündemi takip etmeye çalışırım. Yeni uygulamalara göz atarım.” (KÖ, 13).

“Sürekli insanların yaptıkları atölyelerin neler olduğunu araştırıyorum. Siteler, sosyal medya gruplarına dahil oluyorum. Eğitimlere katılıyorum.” (EÖ, 16).

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Türkiye genelinde BİLSEM’lerde çalışan tarih öğretmenlerinin atölye planlama ve uygulamalarına yönelik görüşlerini almayı amaçlayan bu araştırmanın sonuçlarına göre, çalışma grubundaki tarih öğretmenlerinin öncelikle atölyelerini oluştururken öğrenci gelişimini, atölye programının uygulanabilirliğini ve gündelik yaşamla ilişkisini dikkate aldıkları söylenebilir. Bunun yanı sıra çalışma grubundaki tarih öğretmenleri atölye oluştururken kendilerine fiziksel açıdan yeterli atölye imkânlarının sunulmamasından yaşadıkları kurumsal sorunları da ifade etmişlerdir. Bu sorunlara rağmen öğretmenlerin atölyelerinde planlarını uygulayabilmek adına gayet içinde olduklarını ve öğrencilerinin ilgi, istek ve katılımlarını arttırmaya dönük bir yol izlediklerini söylemek mümkündür.

Araştırmanın bu sonuçları ışığında alan yazına bakıldığında benzer sonuçlara ulaşan araştırmalar görmek mümkündür. Örneğin Şenol (2011) üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşlerini incelediği araştırmasında, öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde en çok BİLSEM’lerde fiziki ortam şartları ile ilgili sorunlarla karşılaştıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca Öğülmüş ve Sarı (2014) BİLSEM’de karşılaşılan sorunlar üzerine yaptıkları çalışmalarında öğretmenlerin kaynak ve materyal yetersizliği üzere sorunları olduğunu ifade etmişlerdir. Çetin ve Doğan (2018) da çalışmasında öğretmenlerin BİLSEM’lerin fiziki donanımlarındaki eksiklikler konusundaki görüşlerine dikkat çekmişlerdir. Su (2020) benzer yönde BİLSEM öğretmenlerinin sahip olunan fiziksel ve teknolojik alt yapının yetersizliğinden sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Bolat ve Karakuş (2021) da BİLSEM sosyal bilgiler öğretmenlerinin atölyelerin uygun hale getirilerek teknolojik donanım ve araç gereçlerin sağlanması yönünde görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Araştırma sonuçlarına göre BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölyelerini uygularken izledikleri yol hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin fiziksel sorunlara rağmen atölyelerinde planlarını uygulayabilmek adına gayet içinde olduklarını ve öğrencilerinin ilgi, istek ve katılımlarını arttırmaya dönük bir yol izlediklerini söylemek mümkündür. BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölye uygulama sürecindeki sorunları/beklentileri hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin atölye hazırlama sürecinde ifade edilen sorunlara benzer sorunlar ifade ettikleri, atölye uygulama aşamasında yine kurumsal olanaksızlıklardan kaynaklanan sorunları söyledikleri görülmüştür. Benzer olarak Akhan ve Altaş (2021) da çalışmalarında, BİLSEM tarih öğretmenlerinin BİLSEM’lerin kurumsallaşamamasından kaynaklı problemler yaşadıklarını ortaya koymuşlardır.

Araştırma sonuçlarına göre ayrıca BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölyelerini değerlendirirken izledikleri yol hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin öğrenci çalışmalarını ürün almaya yönelik değerlendirdiklerini kısacası öğretmenlerin çağdaş değerlendirme yaklaşımlarına uygun olarak atölyelerini sonuçlandırdıklarını söylemek mümkündür. BİLSEM tarih öğretmenlerinin atölye değerlendirme sürecindeki sorunları/beklentileri hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenlerin uygun değerlendirme kriteri olmamasını ve öğrencilerin ürün çıkarmak istememesinden kaynaklı sorunları dile getirdikleri görülmüştür. Öğretmenler beklentilerinde ise yine mevcut sorunlarını çözmeye yönelik olarak öncelikle standart değerlendirme kriteri oluşturulma beklentilerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada ayrıca çalışma grubunu oluşturan öğretmenler atölye hazırlama, uygulama ve değerlendirme sürecinde mesleki gelişimin önemini ifade etmişler ve mesleki gelişimlerini sağlamanın yolunu da akademik çalışmalara yönelmek olarak göstermişlerdir. Nitekim Altun ve Vural’ın (2012) BİLSEM’de görev yapan öğretmen ve yöneticilerin mesleki gelişim ve okul gelişimine yönelik görüşlerini değerlendirdikleri araştırmada öğretmen ve idarecilerin öğretmen gelişimine ilişkin çeşitli beklentilerinin olduğu kişisel gelişim ve akademik alandaki gelişmelerle ilgili kursların verilmesine vurgu yaptıkları sonucu bu araştırmanın sonucu ile paraleldir. Ayrıca mesleki gelişim konusunda hizmet içi eğitimin önemli olduğuna dikkat çeken Konaş ve Yağcı (2016) BİLSEM öğretmenlerinin program geliştirme ihtiyaçlarına ilişkin geliştirdikleri programın etkililiğini araştırdıkları uygulamalı çalışmanın sonucunda, öğretmenlere verilen hizmet içi eğitim çalışmalarında konuların teorik olarak ele alınmasının yanı sıra, uygulamaya da yer verilmesi gerektiğini ve hizmet içi eğitim faaliyetlerinin sistematik olarak yapılması daha yararlı olacağına ifade ettikleri söylenebilir.

Genel olarak araştırmanın sonuçlarını değerlendirmemiz gerekirse araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin, atölye hazırlama ve uygulama motivasyonuna sahip olmakla birlikte bu konuda uygun koşulların sağlanmasını istediklerini ve mesleki olarak kendilerini geliştirmeleri

gerektiğini ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- BİLSEM’lerde atölye koşullarının ekonomik ve fiziksel açıdan iyileştirilmesine yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı ilgili birimleri tarafından çalışma başlatılabilir.
- Öğretmenlere atölye hazırlarken kullanabilecekleri çerçeve programlar oluşturulabilir. Bu programlarda öğretmenlere atölye hazırlama ve uygulama noktasında ihtiyaç duydukları bilgiler uygulamalı bir şekilde verilebilir.
- Eğitimler öğretmenlerin motivasyonunu yüksek tutacak uygulamalarla (örneğin; eğitim sonucunda verilen belgelerin ek gelir sağlaması veya bu belgelerin öğretmenlerin derece ve kademelerine katkı sağlaması gibi) cazip hale getirilebilir.

Etik Beyan: Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanmasında, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Yazarların makaleye katkı oranları eşittir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederiz. Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 18/09/2020 tarih ve 16/186 sayılı kararı ile bu araştırmanın etik kurul izni onaylanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akhan, N.E. & Altaş, S. (2020). Bilim ve sanat merkezlerindeki sosyal bilgiler öğretmenlerinin çalışma koşullarına yönelik görüşleri. *International Aegean Semposiums February 15-16* içinde (s. 29-45). İzmir, Türkiye.
- Akhan, O., & Altaş, S. (2021). BİLSEM tarih öğretmenlerinin BİLSEM çalışma koşulları hakkındaki görüşleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 133-147.
- Aktekin, S. (2009). Türkiye’de Tarih Eğitimi. S. Aktekin, P. Harnett, M. Öztürk ve D. Smart (Eds.), *Çok kültürlü bir Avrupa için tarih ve sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 27-44). Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk eğitim tarihi: Başlangıçtan 1999’a kadar*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Altun, T. & Vural, S. (2012). Bilim ve sanat merkezinde (BİLSEM) görev yapan öğretmen ve yöneticilerin mesleki gelişim ve okul gelişimine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 152-177.
- Baykoç N. (2014). *Üstün; akıl, zekâ, deha, yetenek, dâhiler - savantlar gelişimleri ve eğitimleri*. Ankara: Vize Yayınları.
- Bolat, H. & Karakuş, F. (2021). Bilim ve sanat merkezleri sosyal bilgiler öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(21), 467-497.
- Bozan, İ. & Savi Çakar, F. (2020). Bilim ve sanat merkezi öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin belirlenmesi. *Turkish Studies Education*, 15(3), 1607-1628.

- Çetin, A., & Doğan, A. (2018). Bilim ve sanat merkezlerinde görev yapan matematik öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(4), 615-641. doi:10.21565/ozelegitimdergisi.370355
- Dönmez, N. (2004). Bilim Sanat Merkezleri'nin kuruluşu ve işleyişinde yapılması gereken düzenlemeler. A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili ve M. R. Şirin (Eds.), *Üstün yetenekli çocuklar bildiriler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Dümenci, S. B., Gürsoy, F. & Aral, N. (2016). Türkiye'de okul öncesi dönemdeki üstün potansiyelli ve üstün zekâlı olan çocukların eğitimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2469-2480.
- İlik, S. S. (2019). Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde görev yapan öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlamaya uygulamaya ve izlemeye yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 485-495.
- Kaplan, I. (1999) *Türkiye'de milli eğitim ideolojisi*. İstanbul: İletişim Yay.
- Karakaya, F., Ünal, A., Çimen, O. & Yılmaz, M. (2018). Fen bilimleri öğretmenlerinin STEM yaklaşımına yönelik farkındalıkları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 124-138.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kazu, Y. & Şenol, C. (2012). Üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri (BİLSEM Örneği). *E-International Journal of Educational Research* 3(2), 13-35.
- Kontaş, H. & Yağcı, E. (2016). BİLSEM öğretmenlerinin program geliştirme ihtiyaçlarına ilişkin geliştirilen programın etkililiği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 902-923.
- Koşan, A. (2003). Eğitimde okul-endüstri işbirliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1-2), 107-130.
- MEB (2007). *Tarih Dersi Öğretim Programı (9.sınıf)*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2018). *Ortaöğretim tarih dersi (9-10-11. Sınıflar) öğretim programı*. Erişim tarihi: 13. 06. 2021. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=344>
- MEB (2019). BİLSEM yönergesi. *Tebliğler Dergisi*, Ankara. 390-427.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Öğülmüş, K. & Sarı, H. (2014). Bilim ve sanat merkezlerindeki (BİLSEM) karşılaşılan sorunların öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(2), 254-265.
- Su, G. (2020). *BİLSEM'de çalışan matematik öğretmenlerinin matematik eğitiminde yaşadıkları sorunların incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Şenol C. (2011). *Üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri (BİLSEM Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Ünal, F. & Er, H. (2015). Özel yetenekli öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), s.165-182.

Yıldırım. A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.